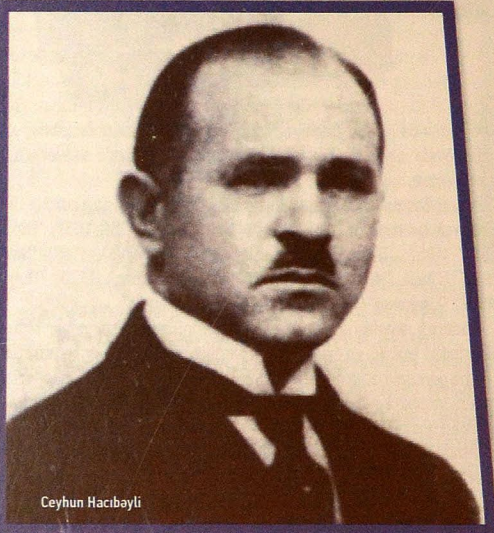


# İSTİQLAL AŞIĞI CEYHUN HACIBƏYLİ



Ceyhun Hacıbəyli

xadımlardan biri də Ceyhun Hacıbəylidir. O, mühacir ədəbiyyatımızın, tariximizin, publisistikamızın inkişafında və təbliğində müstəsna xidmətlər göstərmiş, adı azadlıq salınmasına qızıl hərfərlə yazılan ədiblərimizdəndir. Son nəfəsinədək əqidə və amalından dönməyərək Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda qəhrəmancasına çarpışan C.Hacıbəyli mühacirətdə yaşadığı dövrdə (1919–1962) sovet imperiyası ilə ideoloji mübarizə aparmış, ali məqsədlərin reallaşması istiqamətində bilik və bacarığını əsirgəməmişdir. İstiqlal aşığının ömür yolunu, örnək fəaliyyətini araşdırıb xalqımızın, oxucularımızın diqqətinə çatdırmaq biz – indiki nəsilin ən ümdə borcudur. Çünki xeyrixah ənənələr xatırlandıqca canlanar və yenidən yaşanmasına səbəb olar.

“**Müasir Azərbaycanın ədəbi-mədəni, mətbu, ictimai-siyasi həyatında parlaq iz qoymuş, yazıçı-publisist, tərcüməçi, nəşir, redaktor, folklorşünas, ilahiyyatçı alim, ictimai xadim, istiqlal mücahidi, mühacirətin fəal üzvü və təşkilatçısı Ceyhun Hacıbəyli XX əsrin əvvəllərində yetişən görkəmli xadımlarla eyni sırada durur. O, Avropada Azərbaycan mühacirət folklorşünaslığının təşəkkülündə mühüm rol oynayan simalardandır. Dövrünün mütərəqqi ziyalısı kimi, xalqın ictimai fikrinin inkişafında və formalaşmasında özünəməxsus yer tutur. Bütün şüurlu həyatını tərəddüdsüz olaraq Azərbaycan uğrunda mübarizəyə həsr edib.**

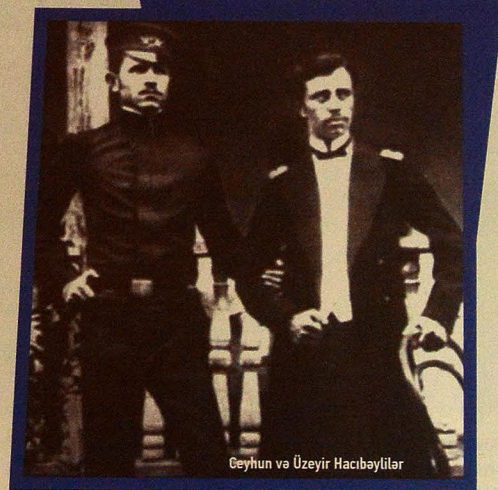
C.Hacıbəyli tarixi mövzularda əsərlər yazaraq məmləkətini Avropada tanıtmağa çalışırdı. O, “Babək və qədim Arran hökuməti”, “Bakı və Bərdə şəhərlərinin tarixi” mövzularında tədqiqatlar aparıb, Şərqi böyük şairləri Firdovsi və Şirazinin yaradıcılıqları haqqında mükəmməl məqalələr yazıb. Təmasda olduğu, birgə çalışdığı, əməkdaşlıq etdiyi çevrənin miqyası bu insanın əqidəsi, mənaəviyyəti, şəxsiyyəti barədə fikrin formalaşmasına kifayət edir. Ceyhun bəyin mühacirətəqədərki həyat və yaradıcılığı doxsanıncı illərdə ilk dəfə elmi-tədqiqat mövzusu kimi işlənib və 1996-cı ildə həmin mövzuda namizədlik dissertasiyası müdafiə olunub. Ömrünün bütöv bir hissəsini isə belə ifadə etmək mümkündür: Azərbaycanın istiqlal uğrunda ideoloji mücadilə! Həmin şanlı mübarizə 1919-cu

ildən başlayaraq 1962-ci ilə – vəfatınadək fasiləsiz davam edib. C.Hacıbəyli “Azərbaycan mədəniyyətinin pioneri” adlandırıldığı Həsən bəy Zərdəbinin vurğunu idi. H. Zərdəbi, İ.Qasıralı, Azərbaycanın qadın aşiq-şairləri, H.Ərəblinski, Haşım bəy Vəzirov, Hüseyn əfəndi Qayıbov barədə yazdıqları, eləcə də milli mətbuat tarixi ilə bağlı araşdırmaları da maraqlı və faydalıdır. Ailə-məişət, maarif, teatr, mədəniyyət, təhsil problemlərinə həsr olunmuş “Etinasızlığımız”, “Ev tərbiyəsi haqqında bəzi qeydlər”, “Zülmətdə işiq”, “Müəllimlərin təqdimatı”, “Qan düşmənciliyi”, “Aktyora kömək edin”, “Cəmiyyətin artistə ehtiramı”, “Müsəlman teatr mövsümü”, “Kömək lazımdır”, “Bizdə cəmiyyət varmı?”, “Şəhər ibtidai məktəbinin müəllimləri haqqında”, “Nuxada gimnaziya”, “Qadın təhsilinin ehtiyacları” və sair məqalələri də problemlərin qoyuluşu və həll yollarının göstərilməsi baxımından aktualdır.

C.Hacıbəyli hələ gənlik illərindən Azərbaycan ədiblərinin əsərlərini fransız, ingilis dillərinə çevirməklə yaradıcılığını zənginləşdirib. Arxiv sənədlərindən aydın olur ki, Üzeyir bəyin məşhur “Arşın mal alan” komediyası da məhz onun tərcüməsində ilk dəfə 1925-ci ildə Parisin “Femino” teatrında tamaşağa qoyulub. 1933-cü ilin yanvar-mart aylarında Parisdə nəşr olunmuş “Asiya” jurnalının əlavə xüsusi buraxılışında C.Hacıbəylinin 144 səhifədən ibarət “Qarabağ dialekti və folkloru” əsəri dərc edilib. 1940-cı ildə fars şairi Ə.Firdovsinin həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məqalə yazıb. Muğamlar və musiqi klassiklərimiz haqqında yazıları da peşəkər münasibət nöqtəyi-nəzarindən diqqətçəkəndir.

Azərbaycan ədəbiyyatını, incəsənətini, tarixini yetərincə təbliğ edən Ceyhun bəy Hacıbəyli 1962-ci ildə Fransada vətən həsrəti ilə gözlərini əbədi yumub və Parisin Sen-Klu qəbiristanlığında torpağa tapşırılıb. Başəriyyətin zənginliyi məhz bənzərsiz şəxsiyyətlərdir, onların əməlləri sayəsində dünyanın nuru artır. Sözüün əsl mənasında hər bir dövlətin dövlət olaraq formalaşmasında, millətin millətlər sırasında mətin dayanmasında ziyalı, əqidəli, cəsur, vətənpərvər oğullara daim böyük ehtiyac var. Son illər ölkəmizin adı dünya müstəvisində öndə gedənlər sırasında fəxarətlə çəkilir. Bu torpaq, bu millət dahilər, onun adını zirvələrə ucaldan çoxsaylı insanlar yetişib. İllər keçəcək, Hacıbəyililər nəslinin mədəniyyətimizin inkişafındakı müstəsna xidmətləriylə bağlı yeni-yeni soraqlar üzə çıxacaq. Məhz həmin şəxəranın unikal yaradıcılıq potensialının digər məziyyətləri, o cümlədən Ceyhun Hacıbəylinin gördüyü işlərin qiyməti, dəyəri bundan sonra daha aydın şəkildə bilinəcək. Çünki o, Azərbaycan üçün tükənməz sevgi, böyük mübarizə ilə yaşadığını çoxdan təsdiqləyib. Deyirlər ki, zaman bir çox ayrılıqlara, itkilərə, müsibətlərə siğal çəkir, unudur. Amma zamanın gücü çatmadığı, yaddan çıxara bilmədiyi yalnız Vətən dərdir. Doğma yurd-yuvadan ayrılıq yaşlaşdıqca həsrəti daha da cavanlaşaraq çalağan kimi qürbətçilərin üstünə şığıyır. Xatirələrdən bəlli olur ki, Ceyhun Hacıbəyli ömrünün sonlarında tez-tez ana dilində bu sözləri pıçıldayarmış: “Qarabağ, Qarabağ, bir gün səndən ayrı tabım olmazdı. İndi oldum illər ayrısı...”

Bu ayrılıq bir gün sona yetdi. C.Hacıbəylinin övladı, nəvəsi Azərbaycanca gəldi. Amma həyatda nə Ceyhunun özü var idi, nə də... Tez-tez yuxularına girən Qarabağ isə erməni quldurları tərəfindən işğal edilmişdi. Bu gəlişin, bu görüşün bəlkə də ən ağır, dözlülməz



Ceyhun və Üzeyir Hacıbəyililər

məqamlarından biri də C.Hacıbəylinin tez-tez xatırladığı qardaşı Üzeyir bəyin Şuşadakı heykəlinin erməni quldurları tərəfindən güllələnməsi oldu. Fransadan gəlmiş Hacıbəyililər Bakıda İncəsənət Muzeyinin həyatında yurda qayıdış gözləyən küskün abidələrə – Natəvanın, Üzeyir bəyin, Bülbülün büstlərinə baxarkən göz yaşlarını saxlaya bilmədilər. Amma o gün mütləq gələcək, Qarabağımızın üzü yənə gülləcək, bütün soydaşlarımız, heykəllərimiz ruhumuzun əbədi qərar tutduğu Qarabağ dönməyəcək. Biz buna inanırıq.

C.Hacıbəylinin xatirəsinin layiqincə əbədləşdirilməsi, yubileyinin təşkil, irsinin tədrisi hər birimizin vətəndaşlıq borcudur. Sevincirici haldır ki, böyük mütəfəkkirin 125 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev müvafiq sərəncam imzalayıb. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Milli Elmlər Akademiyası həmin sənəddən irəli gələn məsələləri layiqincə həll edərək maraqlı tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirmişlər. ✦

Ruhiyyə Məmmədli,

F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının şöbə müdiri

## Ədəbiyyat:

Ceyhun Hacıbəyli // Azərbaycan Demokratik Respublikası Azərbaycan hökuməti 1918–1920. – Bakı: Gənclik, 1990. – S. 46. Hacıbəyli Ceyhun Əbdülhüseyn oğlu (1891–1962) // Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ensiklopediyası. 2 cildə. I cild. – Bakı: Lider, 2004. – S. 403–404.

Paris sülh konfransı (1919–1920) // Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ensiklopediyası. 2 cildə. II cild. – Bakı: Lider, 2005. – S. 282–285.

Tahirli A. Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika (1921–1991). – Bakı: Polygraphig-Production, 2005.

Vəliyeva F. (Hicran). Ceyhun Hacıbəylinin Azərbaycan folklorunun araşdırılması sahəsində fəaliyyəti // Azərbaycan mühacirət folklorşünaslığı. – Bakı: Qartal, 2009. – S.116–137.